

**Fedezze fel a
Gerecsei
Tájvédelmi
Körzetet!**

Száz-völgy a Látó-hegyekkel és a Nyerges-heggyel
Fotó: Varga Norbert

KEDVES LÁTOGATÓ!

A Gerecse hegység (vagy Gerecse) a Dunántúli-középhegység, azon belül is a Dunazug-hegység kistája. Egy olyan különleges tájegysége hazánkknak, ahol az ember jelenléte egészen az emberi lét kezdetéig vezethető vissza – gondoljunk csak Samura, a vértesszőlősi előemberre. Földtani felépítésének köszönhetően a hegységben számos barlang található, eddig közel 450-et tártak fel a kutatók. Néhány közülük páratlanul gazdag régészeti-öslénytani lelőhely, mamutok, ősbövények csontjait rejtji. A hegység vadregényes erdőkkel, kalandos mélységekkel és magasságokkal várja a látogatókat. Túraútvonalai közül egyaránt találnak kedvükre valót a kisgyerekes családok, hobbi- és teljesítménytúrázók. A tájvédelmi körzet felfedezéséhez kellemes időtöltést kíván:

Füri András
igazgató

Tartalom:

Alapadatok	2
Természetvédelem	3
Geológia	10
Barlangok	12
Régészeti emlékek	14
A Gerecse növényvilága	16
A Gerecse állatvilága	22
Kultúrtörténeti értékek	29
Programajánló	32
Kirándulástipp	34
A Gerecsei Tájvédelmi Körzet térképe ..	36

Címlapon:

A Nagy-Pisznice kőfejtője
Janka sallangvirág

Hátsó borítón:

Búbosbanka

**A magyarföldi husáng összesen
hat helyen él a világon,
ezek egyike a Gerecse**

Fotók: Csonka Péter

ALAPADATOK

Alapítás: 1977. szeptember 26.

Kiterjedése: 8739 hektár, ebből fokozottan védett: 1365 hektár

Fokozottan védett területek: Agostyáni Arborétum, baji Lábas-hegy, Száz-völgy, Nagy-Pisznice kőfejtője, Asszony-hegy, Nagy-Somlyó

Érintett települések: Agostyán, Baj, Dunaszentmiklós, Lábatlan, Neszmély, Nyergesújfalu, Szomód, Süttő, Tardos, Tarján, Tatabánya, Vértestolna, Vértesszőlős

Folyóvizek: Bicol-patak, Gerecse-patak

Állóvizek: Malomvölgyi-tó (Tardos), Pap-réti tó (Süttő)

Kiemelkedések: Nagy-Gerecse (633 m), Öreg-Kovács hegy (554 m)

Természetvédelmi kezelő:

Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság

Ügyfélfogadási iroda: 1121 Budapest, Költő u. 21.

Tel.: 1/391-4610

E-mail: dinpi@dinpi.hu

Honlap: www.dunaipoly.hu

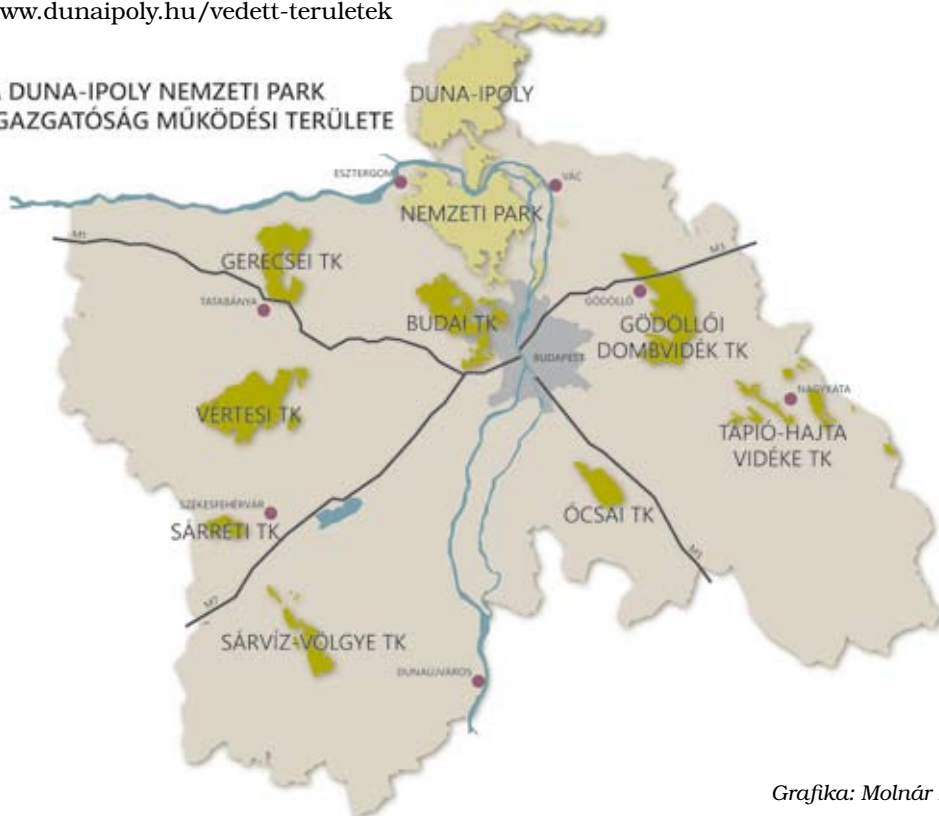
Gerecsei Természetvédelmi Tájegység irodája:

2890 Tata, Malom u. 41.

E-mail: csonkap@dinpi.hu

www.dunaipoly.hu/vedett-teruletek

A DUNA-IPOLY NEMZETI PARK IGAZGATÓSÁG MŰKÖDÉSI TERÜLETE

Grafika: Molnár Márton

TERMÉSZETVÉDELEM

A Gerecse országos jelentőségű védett természeti területei a Gerecsei Tájvédelmi Körzet, a Dunaalmási-kőfejtők Természetvédelmi Terület, a Vértesszőlősi előembertelep Természetvédelmi Terület és a Tatai Kálvária-domb Természetvédelmi Terület. Természetvédelmi kezelésüket a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság végzi, ebben jelentős partnere az állami erdőkben gazdálkodó Budapesti Erdőgazdaság Zrt. és a Vértesszőlősi Erdő Zrt.

A tájvédelmi körzet a turistaútvonalak mentén szabadon látogatható. Az itt található értékek megőrzése csak az Ön segítségével lehetséges, ezért kérjük, hogy látogatása ideje alatt vigyázzon környezetére és az ott élő élőlényekre!

Magyar páfrány

Fotó: Csonka Péter

Főbb természetvédelmi problémák a tájvédelmi körzetben

- A hegység körüli nem védett élőhelyek, zöldterületek beépítése.
- Védett területen történő közlekedés, szemét és zöldhulladék lerakása.
- Élővilág zavarása (taposás, kerékpározás, lovaglás, siklóernyőzés, sziklamászás, terepmotorozás, downhill, kutyások).
- Erdő- és gyeptüzek (tűzgyújtási tilalom idején, vagy nem kiépített tűzrakóban való égetés miatt).

A Természetvédelmi Őrszolgálat munkája

A Gerecsei Tájvédelmi Körzet területén – hasonlóan az ország más védett területeihez – a természeti értékek védelme érdekében állami Természetvédelmi Őrszolgálat működik, amelynek tagjai egyenruhát viselnek, szolgálati igazolvánnyal és jelvénnel rendelkeznek. Intézkedésük során többek között joguk van a természeti értékeket veszélyeztető személyeket igazoltatni, az elkövetés eszközeit visszatartani, helyszíni bírságot kiszabni. Emellett ismeretterjesztő munkát is végeznek, az érdeklődő természetjárók bátran fordulhatnak hozzájuk kérdéseikkel.

Védett fajok állományfelmérése – egyike a természetvédelmi örök feladatának

Fotó: Berkó Gyöngyi

Erdőgazdálkodás

Az öreg erdők természetvédelmi szempontból nagy értéket képviselnek. Ezekben az erdőkben fontos szerepük van a kidőlt vagy még lábon álló holtfáknak is. Olyannyira, hogy az erdei élővilág fajainak nagyobb hányada kötődik a holtfákhoz, mint az élők-höz.

A holtfák jelenléte az erdőkben a természetes körforgás és a biológiai sokféleség (fában fejlődő rovarok, odúlakó madarak, gombák) érdekében alapvető ökológiai követelmény.

Fontos természetvédelmi és ökológiai cél továbbá a tájidegen állományok (akác, erdei és fekete fenyő) őshonos lombos erdőkké történő átalakítása. Az őshonos fafajokból álló erdőkben tízszer annyi faj él, mint a tájidegen állományokban.

A lábon száradó vagy kidőlt korhadó fák hozzátartoznak az erdő természetes életéhez

Fotó: Frank Tamás

Vadgazdálkodás

A két betelepített nagyvad faj, a muflon és a dámvad, valamint az óshonos vaddisznó, az őz és a gímszarvas állományának csökkentése természetvédelmi szempontból fontos, mivel taposásukkal, túrásukkal, rágásukkal jelentős károkat okoznak az értékes sziklagyepekben, erdőkben.

Muflon

A legtöbb egyed a Központi-Gerecsében figyelhetjük meg. Jól látnak és futnak, ügyesen ugranak. A nőstények úgy bégetnek, mint a háziju, míg a kosok ritkán adnak ki hangot. Az üzekekedési időben – októberben, novemberben – viszont kilométerekre elhallatszik, amint szarvaikkal összecsapnak.

Grafika: Zsoldos Márton

Vaddisznó

A mindenevő vaddisznó az erdő fő „takarító-személyzete”. Alsó és felső agyari félélmetes fegyvert jelentenek, mert azok koptatják, fenük egymást, és így egyre élesebbé és hegyesebbé válnak. Az embertől azonban fél, messze elkerüli.

Grafika: Zsoldos Márton

Gímszarvas

A Gerecse hegység legjelentősebb trófeás vadja. A bikák ágas-bogas agancsot viselnek, amelyet minden évben elhullajtanak és újat növesztenek. A gímszarvas szeptemberben hallható hangja a bógés, amit a bikák hallhatnak hajnalban és szürkületben.

Grafika: Zsoldos Márton

Élőhelykezelés és fajvédelem

A védett területek egy részén szükséges az emberi beavatkozás a természeti értékek hosszú távú fennmaradásának biztosítása érdekében. A Gerecsei Tájvédelmi Körzetben az alábbi élőhelyek és fajok védelme terén értünk el komoly eredményeket:

- Gombás-pusztán (Neszmély) a gyepek legeltetése, mivel az ürgék a rövid fűvű élőhelyeket részesítik előnyben.
- Kétéltűmentés három helyszínen: Tardos – Malom-völgy; Tarján – Szúnyogtó; Tata – Remeteségi út.
- Mesterséges ragadozómadár-fészkek és odútelepek létesítése és ellenőrzése a Száz Völgy Természetvédelmi Egyesület és a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület együttműködésével.
- A botanikai értékek közül az őshonos magyarföldi husáng élőhelyének kezelése és bekerítése a tájidegen muflon kártétele miatt. A szintén őshonos nagy aggófű élőhelyén rendszeres kézi kaszálás az inváziós fajok visszaszorításának érdekében.
- A Naszály melletti Ferencmajori Madárvártán élőhelykezelés és madárgyűrűzés.

Évente közel 100 önkéntes bevonásával 7-8 ezer kétéltűt segítünk át az utakon, hogy elérjék a biztonságos szaporodóhelyet

Fotó: Csonka Péter

**Neszmély, Gombás-puszta.
A ragadozó madarak táplálékául szolgáló ürge
élőhelyét legeltetéssel tartjuk fenn**

Fotó: Varga Norbert

GEOLÓGIA

A Gerecse fő tömegét a földtörténeti középkorban képződött mészkövek építik fel. Ezek alkotják a hegység jelentősebb kiemelkedéseit. A legnagyobb gyakorisággal és tömegben a triász időszak végén, 220–200 millió évvel ezelőtt keletkezett dachsteini mészkő van jelen, amely közel egy kilométeres vastagságban alkotja a Gerecse magját. A fehérés, világosszürkés mészkő mészvázás élőlények (egysejtűek, moszatok, korallok és kagylók) anyagából épül fel. A kőzet legjellegzetesebb, helyenként tömegesen előforduló ősmaradványa a tenyérnyi méretre megnövő *Megalodus* kagyló, amely szív alakú metaszetéről könnyen felismerhető. E kagylóról kapta nevét a tatai Kálvária-dombon található *Megalodus*-barlang.

Tudta?

Az ausztriai Dachstein vonulat kőzetével megegyező keletkezése és megjelenése miatt illetjük dachsteini névvel a Dunántúli-középhegységben előforduló késő triász korú kőzetet.

Tatai Kálvária-domb

Fotó: Varga Norbert

A látványos vörös mészkövet, a 200–150 millió évvel ezelőtt keletkezett úgynevezett pisznicei mészkövet a római koroktól kezdve bányásszák a hegységben. Legjelentősebb lelőhelye Tardos határában található. A tardosi kőfejtés az Árpád-korig nyúlik vissza. A tardosi kő tulajdonképpen mészkő, de kiváló megmunkálhatósága és fényezetősége miatt nevezzük márványnak. A klasszicista közintézményeink nagy részében e kőzetből készültek a járőfelületek, amelyeken manapság is könnyen észrevehetők a spirál alakú ósmaradványok, az ammoniteszek.

A süttöi édesvízi mészkőbányában különösen vastag, tömör, nagy tisztaságú mészkő rakódott le, feltehetően tavi környezetben. Könnyen faragható, fehér tömbjeiből faragták újra az Országház és a Mátyás-templom díszítő-elemeit.

Tudta?

Az édesvízi mészkő (más néven forrásmészkő vagy travertínó) kb. 2 millió évvel ezelőtt keletkezett a Budapesttől Dunaalmásig húzódó törésvonalak mentén. A Dunaalmási-kőfejtők Természetvédelmi Területen az édesvízi mészkő kiterjedése meghaladja a 2,5 négyzetkilométert, vastagsága a 20-25 métert.

Ammoniteszes mészkő

Fotó: Zsoldos Márton

Nagy-Pisznice kőfejtője

Fotó: Csonka Péter

BARLANGOK

A Gerecsében közel 450 barlang található, jellemzően a hegység fő tömegét alkotó dachsteini mészkőben. A viszonylag tiszta kalcium-karbonát alkotta, jól oldódó, tömör mészkövet törésvonalak, repedések mentén átszivárgó meleg vizek és azok lecsapódó párja oldotta ki ember által járható üregekké. A Gerecse barlangjainak mérete ritkán haladja meg a pár tíz métert.

A tájvédelmi körzet leglátványosabb, legnépszerűbb barlangja a Tatabánya felett magasló Szelim-barlang vagy Szelim-lyuk. A városra néző hatalmas bejáratával, a barlang csarnokát bevilágító, felszakadt mennyezetével és a barlangi üledékből feltárt őskori leleteivel méltán érdemli ki a fokozott védelmet.

A barlang a nagyközönség számára nyitott, szabadon látogatható.

Szelim-barlang

Fotó: Varga Norbert

A tájvédelmi körzet legjelentősebb természeti értékkel bíró barlangja a hegység szívében, a Pisznicai kőfejtőben elhelyezkedő Pisznice-barlang. A bejárati terem üledékéből feltárt leletek alapján a bronzkor óta lakták vagy használatban volt. A barlang a jelentős denevérállományáról és az ennek következtében felhalmozódott denevértrágyáról, a guanórol volt híres, amelyet a XIX. század második felétől üzemszerűen termeltek ki az üregekből.

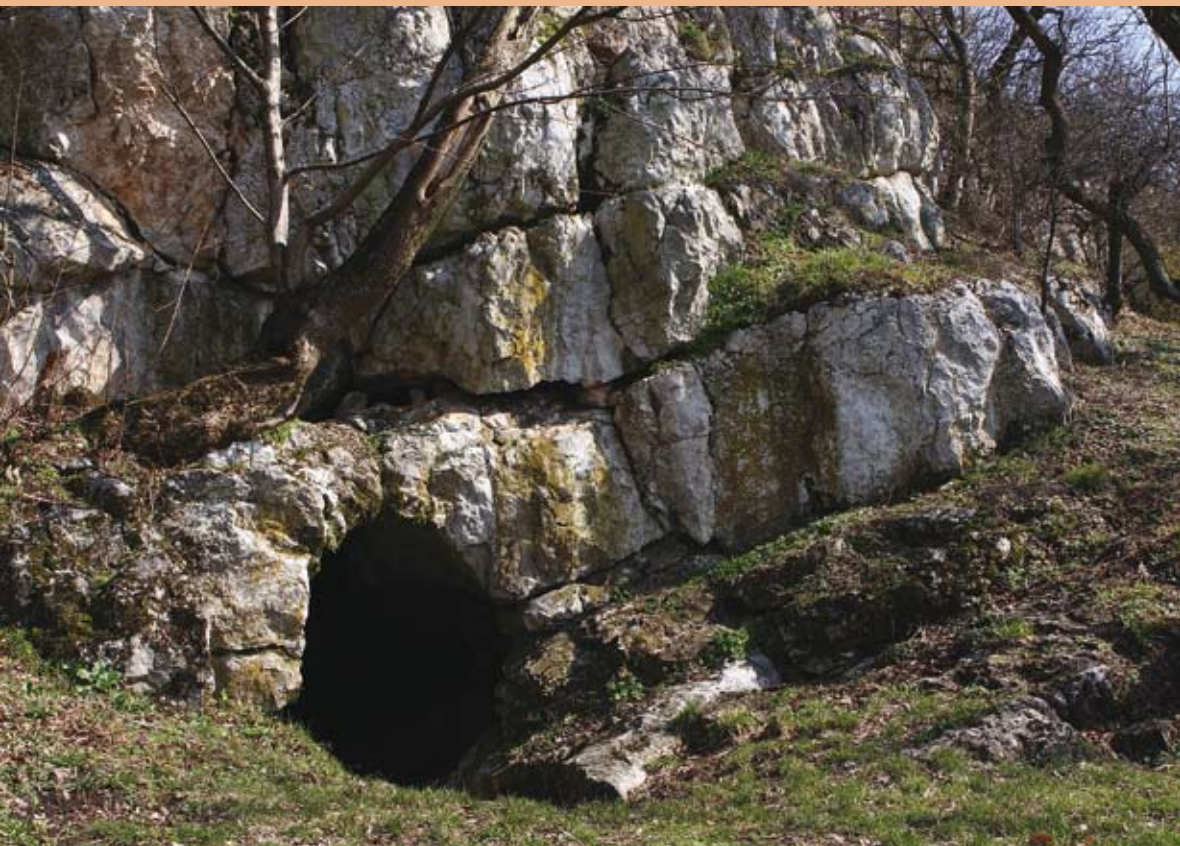
E fokozottan védett, lezárt barlang csak engedéllyel látogatható.

A Pisznice-barlangnál kicsivel rövidebb, ám jóval szerteágazóbb és mélyebb üregrendszerrel rendelkezik a tatabányai Kő-hegy fennsíkjáról nyíló, a népryelv által Ördöglyuknak is nevezett Lengyel-barlang. Hírhedten rossz levegőjű barlang, az alsóbb szintek levegőjének szén-dioxid-tartalma a 4-5%-ot is meghaladja, ami nagyon megnehezíti bármilyen munkát, illetve a barlang puszta bejárását is. A lezárt barlang csak engedéllyel látogatható.

A Gerecse barlangjairól további információk, érdekességek a www.dunaipoly.hu/barlangleso oldalon olvashatók.

Pisznice-barlang

Fotó: Csonka Péter

RÉGÉSZETI EMLÉKEK

A Szelim-barlang legmélyebb rétegeiből előkerült csontmaradványok és kőszközök arra utalnak, hogy már 70-80 ezer évvel ezelőtt is ismerte és használta a barlangot a neandervölgyi ősember. Nemcsak az általa használt kő- és kovaeszközök kerültek innen elő, hanem a vadászatok során elejtett nagyemlősök, a mamut, az ősbövény és az őriásszarvas csontmaradványai is. A legfelső rétegben főleg a középkorból származó eszközöket és cseréptöredékeket találtak, köztük feltűnően sok emberi csontmaradványt.

Vértesszőlősen előemberi gyermekfogakra, majd egy felnőtt ember 16 mm vastagságot is elérő tarkócsontjára lel-

tek. Vadászó, kőszközt készítő, tüzet használó elődünk a *Homo erectus* seu *sapiens paleohungaricus* nevet kapta. A maradványok megtalálásakor, augusztus 21-én Sámuel napja volt, ezért az itt élt embert Samunak keresztelték el. A csontmaradványok kora egyes megállapítások szerint 300 ezer éves, s ezzel a legrégebbi magyarországi emberi maradvány.

Tudta?

A Vértesszőlősi előembertelep 1976 óta természetvédelmi terület. A régészeti emlékek a Vértesszőlősi Régészeti Kiállításon tekinthetők meg.

Samu a Homo erectus faj késői képviselője volt, amely átmenetet képez a még csak főlegyenesedő előember és a már értelmes ősember között

Forrás: Magyar Nemzeti Múzeum

Az Árpád-korban épült kovácsi körtemplom maradványait Baj település közelében, az Öreg-Kovács hegyen tárták fel 1993-ban. Ezzel egy időben a hozzá kapcsolódó temető és a késő középkorban ezek mellé épített nemesi udvarház és melléképületek, valamint a hozzájuk tartozó halastó és védőgát maradványai is előkerültek.

Az ásatás során előtűnt a körtemplomok

jellegzetes építészeti megoldása: a szabálytalan, megmunkálatlan kövek egymásra illesztése, a falaknak egy külső és egy belső ívű építése, amelyek közé kisebb kövekkel kitöltött falazást raktak.

A régészeti feltárás anyaga a tatai Kuny Domokos Múzeumban, a középkori falu néhány épületének – köztük a rotundának – hiteles másolata az Agostyáni Ökofaluban látható.

Kovácsi körtemplom romja

Fotó: Csonka Péter

A GERECSÉ NÖVÉNYVILÁGA

Gyertyános-tölgyesek

Az erdőterületeken legnagyobb arányban gyertyános-tölgyesek fordulnak elő. Ezeknek az erdőknek a lombkoronája zárt, kevés fényt enged át, ezért cserje- és gyepszintjük is gyér. Nem igaz ez azonban a kora tavaszra: mielőtt az erdő kilombosodna, még bőven jut fény annak aljába, és áprilisban már kellően meleg van ahhoz, hogy a tavaszi hagymás és gumós növények akár összefüggő virágszőnyegben borítsák azt.

Közönséges gyertyán

A Gerecsében 500 méter fölött az északi oldalakon és völgyekben is gyertyános-tölgyes erdők fordulnak elő. Igazi Kárpát-medencei kuriózum, hogy a tölgyesek és bükkösök közötti, máshol keskeny vagy hiányzó átmeneti sáv nálunk külön erdővet képez.

Grafika: Zsoldos Márton

Odvas keltike

Az üde erdők nagy tömegben előforduló, erdőképileg is meghatározó faja, fehér és hússzínű virágú egyedei is gyakoriak. Nevét nagy méretű, belül üreges gumóiról kapta.

Grafika: Zsoldos Márton

Turbánlilium

Árnyas erdők nyár közepén virágzó, szálanként előforduló védett növénye. Lepelcimpái kinyúlva ívesen visszahajlók, így rózsaszín virága turbánra emlékeztet.

Grafika: Zsoldos Márton

Kikeleti hóvirág

A tavasz egyik első virága. Mivel Magyarországon ez a hóvirágfaj az egyedül őshonos, így egyszerűen hóvirágnak is nevezik. A természetben egyre ritkul, ezért védett faj, hazánkban 2017-ben az év vadvirágává választották.

Fotó: Berkó Gyöngyi

Piros madársisak

Ritka erdei orchideánk beporzását becsapott rovarok végzik, akik a számunkra jól megkülönböztethető, ibolyás virágú baracklevelű harangvirággal tévesztik össze.

Fotó: Klébert Antal

Dunai csillagvirág

A Duna ártéri ligeterdeinek kora tavaszi faja. Néhány helyen a Gerecse hegyvidékén is felbukkan, például a Bajót és Mogyorósbánya között lévő Muzslai-erdőben.

Fotó: Halász Antal

Molyhos-tölgyesek

A melegkedvelő molyhos-tölgyesek szigetszerűen fordulnak elő a tájvédelmi körzet területén, a hegyek délies, szárazabb oldalain. A fák magassága csak 4–6 m, törzsük sokszor már az aljától elágazik, és girbegurbán nő. Gyepszintjük gazdag és változatos, számos védett növénynek ad otthont.

Molyhos tölgy

Nevét onnan kapta, hogy rügyfakadáskor a fiatal hajtások finoman szőrözöttek, molyhosak. Őszre a levelek színe ugyan lekopszódik, fonákjuk azonban fehéren molyhos, filces marad.

Grafika: Zsoldos Márton

Virágos kőris

Mannakőrisnek is nevezik, mert a többi kőrissüntől eltérően kérgéből édes nedv, „manna” folyik. Illatos, sárga színű, teljes virágtakaróval rendelkező virágai vannak, amelyek feltűnő, 10-20 cm-es virágzatba tömörülnek.

Grafika: Zsoldos Márton

Sóskaborbolya

Napos erdők, erdőszélek alacsony cserjefaja. Ősszel érő, hosszúkás, piros, kb. egy centiméteres bogyói felhasználhatók lekvár főzéséhez, de fogyasztásuk csak kis mennyiségben ajánlott, mert nagyon savanyúak. Nyersen fogyasztva hasmenést okozhatnak.

Grafika: Zsoldos Márton

Húsos som

A napos, meleg tölgyesek gyakori növénye. Ősszel érő piros termése nyersen, befőttként és lekvárként is ehető, de gyümölcsbor, pálinka is készíthető belőle.

Grafika: Zsoldos Márton

Nagyezerjófű

A boszorkányfűnek is nevezett nagyezerjófű levelei kellemes vanília- és citrusillatúak, ám gyűlékony illóolajokat termelnek, amelyek forró és szélcsendes nyár eleji napokon a növény körül felhalmozódnak.

Grafika: Zsoldos Márton

Bíboros kosbor

A bíboros kosbor védett talajlakó orchidea. Bíborosan pettyezett mézajkai emberkére emlékeztetnek, amelyet felül sötétebb bíbor lepelszak vesz körül.

Grafika: Zsoldos Márton

Tarka nőszirom

A tarka nőszirom tölgyeseink, erdőszegélyeink növénye, virágozni azonban napos helyeken virágzik, amikor az erdő felnyílik fölötte.

Grafika: Zsoldos Márton

Cseres-tölgyesek

A tájvédelmi körzet területe zonálisan főként a cseres-tölgyesek övébe tartozik, azonban gyakoriak a meredek és vékony talajú hegyoldalak, cseres-tölgyesek pedig csak a mélyebb talajú, enyhe lejtésű helyeken fordulnak elő.

Csertölgy

A Gerecse jellemző erdőalkotó fajtája, a csertölgy 200–500 m magasságban gyakori. Nevével ellentétben fája a többi tölgyénél jóval kevesebb csersavat tartalmaz, ezért nem tartós, szabad téren hamar korhad.

Grafika: Zsoldos Márton

Barkócaberkenye

A szárazabb, napos erdők ritka faja a barkócaberkenye. Szeptemberben beérő, később megpuhuló, szottyosodó termései ehetőek, édes-savanykás ízűek a naspolyára emlékeztet.

Grafika: Zsoldos Márton

Vadalma

A Gerecseben őshonosan, igaz, ritkán előforduló vadalma a nemes almához hasonló, de termései jóval kisebbek és kevésbé ízletesek. Termése a télre készülő vadak egyik fontos tápláléka ősszel.

Grafika: Zsoldos Márton

Gyeppek

Természetes gyeptársulások, sztyepprétek a Pisznicén fordulnak elő legnagyobb kiterjedésben, de megjelennek még a Kis-Gerecsén, a Kis-Pisznicén, a Kecse-kón és a Som-bereken is. Kiterjedésük kicsi, és koncentráltan hat rájuk a vadállomány okozta taposás és rágás, főleg a téli és tavaszi időszakban. A magyarföldi husáng esetében különösen súlyos problémát jelent a muflon kártétele. Ez ellen hatásos védelmet csak termőhelyeinek bekerítésével nyújthatunk.

Magyarföldi husáng

Ez a fokozottan védett faj a Gerecsén belül csak a Pisznicén fordul elő, de ezen kívül is igen ritka, hiszen hazánkban csak a Pílisben, a Dél-Börzsönyben és a Bükkben ismert természetes állománya.

Grafika: Zsoldos Márton

Apró nőszirm

A száraz gyepekben előforduló apró nőszirmnak számos színváltozata van. Leggyakoribb az ibolyakék és halványsárga színváltozat, de akár bíbor, rózsaszín és szennyesfehér példányok is előfordulhatnak.

Grafika: Zsoldos Márton

A GERECSE ÁLLATVILÁGA

Gazdag rovarvilág

A változatos erdei növényvilág rendkívül gazdag állatvilágot tart el, különösen sokszínű az izeltlábú-fauna. Az erdei ökoszisztéma működésében, a biológiai sokféleség megőrzésében kiemelt jelentősége van az egyes bomlási stádiumban lévő álló és fekvő holtfáknak. Ezekhez számos védett rovarfaj élete kötődik.

Orrszarvúbogár

Lárvai főleg tölgyek korhadó törzseiben és gyökereiben fejlődnek. A kifejlett állatok júniusban, jellemzően szürkület után, éjjel jelennek meg és repülnek.

Grafika: Kókay Szabolcs

Diófacincér

Álva korhadó vagy fekvő holtfákban fejlődnek a hosszú csápú, növényevő életmódú cincérek. Különösen szeretik a frissen vágott törzseket, így gyakran láthatjuk őket az erdei utak mentén felhalmozott farakásokon is. A diófacincér nevével ellentétben nem csak dióban, hanem számos fafajban fejlődik.

Grafika: Zsoldos Márton

Tölgymakkormányos

A tölgyek makkterméseihez kötődő ormányosbogárfaj, a mókás kinézetű tölgymakkormányos általánosan elterjedt a Gerecsében.

Grafika: Zsoldos Márton

A gyepetől a fák lombkoronaszintjéig minden életteret betöltenek a lepkék. Legszíne-
sebb képviselőik, a pillangók és a tarkalepkék közül sok védett faj fordul elő a hegy-
ségben.

Tölgyfaszender

E nagyméretű lepke a száraz, meleg, fiatal tölgyerdőket kedveli. Napközben a lomb között pihen, ilyenkor száraz levélre hasonlít, és csak késő éjszaka kap szárnyra.

Grafika: Kókay Szabolcs

Nappali pávaszem

Gyönyörű, védett nappali lepkénk. Ezzel a fajjal kezd minden lepkész a „pályafutását”. Hernyója csalánt és komlót fogyaszt.

Grafika: Kókay Szabolcs

Atalanta-lepke

Vándorfaj, hazánkban jellemzően nem tud áttelelni, csak nagyon enyhe teleken.

Grafika: Kókay Szabolcs

C-betűs lepke

A hátsó szárnyán lévő fehér, c-betűre emlékeztető alakzatról kapta a nevét.

Grafika: Kókay Szabolcs

A Gerecse mint madárparadicsom

Az erdei madárelőhelyek közül számos megtalálható a hegységben: zárt és még háborítatlan erdők, természetes sziklafalak, felhagyott és működő kőbányák, karsztbokorerdők, patak menti ligeterdők és tavak.

Darázsölyv

Igazi táplálékspecialista. Elsősorban a vadméhek és darazsak lárváit és bábjait fogyasztja. Egy magaslati pontról kifigyeli, majd kiássza őket specializálódott karmaival. A darazsak csipésétől a fején lévő szarupikkelyek védik.

Fotó: Csonka Péter

Uhu

Terjedőben lévő, hatalmas méretű madár. Csak egy komoly ellensége van: az áramütés. Mivel vártamadár, és hosszasan pihen kiemelkedő pontokon az éjszakai vadászata közben, gyakran középfeszültségű oszlopok keresztartóira ül fel, és amennyiben azok nem szigeteltek, halálosak is lehetnek számára.

Fotó: Csonka Péter

Holló

Mátyás király emblematis cimermadara. Fészkelő állománya az 1960-as évekre a célzott vagy véletlen mérgezések hatására néhány tucat párra zsugorodott az országban. A teljes Gerecse hegység állománya jelenleg 70-80 pár között van. Előszeretettel foglal el sólymok, sasok számára kihelyezett mesterséges fészkeket, költőládákat.

Fotó: Csonka Péter

Kakukk

Egy igazán misztikus madár. Tojását más madarak fészkében helyezi el, tehát a kakukkfőka saját szüleit soha nem ismeri meg. A műholdas jelöléssel ellátott madarak mozgása alapján tudjuk, hogy a nászidőszak után egyes madarak több száz kilométerre is elkóborolnak.

Fotó: Csonka Péter

Örvös légykapó

A kora tavaszi lombos erdők igazi gyöngyszeme. A frissen fakadó gyertyán- és bükkágakon éneklő, „hippegő” hím madár felejthetetlen élmény.

Fotó: Csonka Péter

Csuszka

A természetben mindenkinek megvan a helye és hasznossága. A csuszka fentről lefelé „csúszva”, a faksz lentről felfelé „kúszva” vizsgálja át a fák repedéseit, rovarátlálék után kutatva.

Fotó: Kalotás Zsolt

Tatai Vadlúd Sokadalom

A Tatai Vadlúd Sokadalom november végi, egész napos rendezvényével elsősorban a távoli északi tundrák üzenetét magukkal hozó vadludakat köszöntjük. Nem hangos fesztivál ez, nem egymást érő koncertek és kirakodóvásárok kavalkádja, hanem igazi madarászünnep. Olyan esemény, amelyen a látványosságról és a hangulatról a sok ezernyi vadlúd gondoskodik, a vendégek pedig mi, emberek vagyunk.

Az egész Európában egyedülálló rendezvény kuriózumát az adja, hogy a tatai Öreg-tó az egyetlen olyan madárpihenőhely, amelyet egy város szinte teljesen körülvesz. Tata, a „vizek városa”, Magyarország legjelentősebb vízi várával, a barokk építészet megannyi műemlékével és persze a modern kori épületeivel pompás keretet nyújt a madármegfigyeléshez.

A Tatai Vadlúd Sokadalmat 2001 óta rendezi meg a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatósága, a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Komárom-Esztergom Megyei Helyi Csoportja és a Száz Völgy Természetvédelmi Egyesület.

***A nyári lúd a legnagyobb termetű őshonos európai vadlúdfaj,
hazánk egyetlen fészkelő lúdfaja***

Fotó: Csonka Péter

Ha Gerecse, akkor barlangok, ha barlangok, akkor denevérek

Magyarország területén az ez idáig ismert 28 denevérfaj közül 25 bizonyítottan előfordul a Gerecsében. A hegység denevérfaunisztikai kutatása az 1950-es évekre nyúlik vissza. A rendszeres vizsgálatokat a Gerecse Barlangkutató és Természetvédelmi Egyesület tagjai Juhász Márton vezetésével és koordinálásával kezdték el 1986-ban.

A magyarországi denevérek valamennyi faja természetvédelmi oltalom alatt áll.

Juhász Márton (1954–2015) barlang- és denevérkutató, geológus, a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság néhai munkatársa

Kis patkósdenevér

Csoportosan, gyors, cikázó repüléssel vadászik bogarakra, legyekre, szúnyogokra, éjjeli lepkékre és pókokra. 20-30 fős csoportokban alszik téli álmot.

Grafika: Zsoldos Márton

Közönséges denevér

Táplálékát rovarok teszik ki, amelyeket magas frekvenciájú, echolokációs hangok segítségével fog meg. Telelésre 7-8 Celsius-fokos, magas páratartalmú barlangokat keres.

Grafika: Zsoldos Márton

Az elmúlt években a Gerecsében számos, a denevérek védelmét szolgáló fejlesztés és beruházás történt. Több mesterséges bánya és üregrendszer kapott jogi védeltséget az ott élő denevérek miatt. A barlangok állagmegóvása, lezárása olyan „denevérbarát” technológiával valósult meg, amely elősegíti a fajok állományainak további erősödését és terjedését a térségben. A denevérállományokat a Duna–Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság munkatársai folyamatosan kutatják, ellenőrzik, védelmük érdekében zárnak le barlangokat.

Északkelet-Magyarországról a Gerecsébe telepített kereknyergű patkósdenevérek

Fotó: Hegyi Zoltán

KULTÚRTÖRTÉNETI ÉRTÉKEK

Neszmélyi várhegy

A község felett magasodó várhegyen (209 m) már csak nyomai lelhetők fel az egykori (XV. századi) várnak. A közelben előkerült újkőkori, réz-, bronz-, kora vas-, és avar kori leletek mellett az egykori limes (a Római Birodalom határvonalai) erődrendszerébe tartozó maradványokat tártak fel itt. A 80 hektáros helyi védett terület kedvelt kirándulólé hely. Közvetlen környezetében a Nesz mélyi történelmi borvidék számos különleges értéke is felkereshető.

Neszmélyi várhegy

Fotó: Varga Norbert

Pusztamaróti történelmi emlékhely

Talán nagyon kevesen tudják, de itt zajlott a török idők egyik legvéresebb csatája, amely beírta magát a történelembe. A mohácsi csatavesztést (1526. augusztus 29.) és Buda elesét (szeptember 12.) követően a magyarok fő serege, valamint a délről menekülő emberek Marót falu térségében sáncolták el magukat egy szekérvárban. A török sereg Budáról hozatott ágyúkkal 3 napon át ostromolta a települést, mire sikerült felörölni az ellenállást. 25 ezer ember vesztette életét. A véres leszámolásnak ma egy kőből faragottkopjafa csoport őrzi az emlékét.

Pusztamaróti történelmi emlékhely

Fotó: Csonka Péter

Reviczky-kastély

Süttőhöz tartozik a Bicol-patak mentén elterülő Bicolpuszta. A hely első írásos említése IV. Béla 1267-es keltezésű adományleveléből származik. A puszta részét képező Felsőbikolon áll az 1760 körül barokk stílusban épített, majd klasszicista stílusban átalakított Reviczky-kúria. A mellette található romantikus stílusú kápolna 1816-ban épült, szép, gótikus ablaknyílásokkal. A kastély története a legújabb időkig lenyomata hazánk történelmének. Ugyan nem látogatható, de gyönyörűen fel van újítva mind az épület, mind a kápolna. Új tulajdonosa magánvagyonából hozta vissza az épületegyüttes tájba illő báját az elkedvetlenítő méltatlanságból.

Reviczky-kastély

Fotó: Czerman-Harmat Eszter

PROGRAMAJÁNLO

Agostyáni Arborétum

Tatától 7 km-re, a Gerecse egyik páratlan szépségű völgyében, 30,5 hektáron terül el az Agostyáni Arborétum, amely alapvetően fátermesztési kísérleti céllal létesült. Nem a nagy fajgazdagság megteremtése volt a cél, hanem az erdészeti jelentőségű és esztétikai élményt nyújtó fajok és változatok telepítése. A fenyőfélék mellett tulipánfák, nyírek, vassfák, égerek, kőrisek, juharok, diók több változata is megtalálható. A kert a Madárdalos Agostyáni Arborétum jelzót viseli, mert területén 71 madárfaj költ és 110 madárfaj jelenléte ismert.

 verteserdo.hu

Az élőfagyűjtemény jelenleg közel 300féle fa és cserje közössége

Fotó: Varga Norbert

Dunaalmási Kőpíte-túrakörök

A Kőpíte-hegy oldalában évezredek óta kőbánya működött. A hegy jellegzetes, pitére emlékeztető alakjáról kapta nevét. A négy egymásba kapcsolódó útvonal 9,3 km hosszan kanyarog a tájon, helyenként lépcsőkkel tarkított szakaszokkal. A Kőpíte-hegy és a Les-hegy között teljes épségben megmaradt az a rómaiak által épített, ún. kőhordó út, amelyen római rabszolgák szállították az itt fejtett mészkövet. Ez Magyarország leg-hosszabb ismert és ép római kori útja.

 Duna-Ipoly mobilalkalmazás

A fokozottan védett fekete gólya is költ a területen

Fotó: Csonka Péter

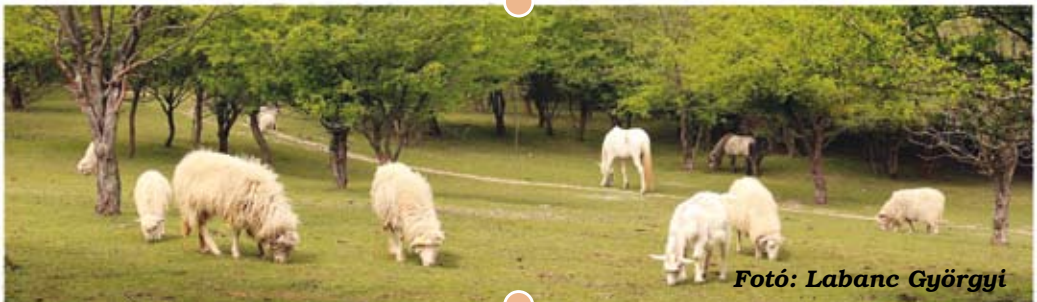

Természetes Életmód Alapítvány

Az Agostyánban található alapítvány Magyarország egyik első ökofalujaként 1991 óta gyűjti össze a vidék megtartóerejét jelentő hasznos tudást és mellé a legújabb működő megoldásokat.

Lehetőség van hosszabb-rövidebb látogatásokra, táborozásokra, terepgyakorlatokra, de arra is, hogy valaki „tanítvánná” szegődjön, és a helyzeteket a valóságban megélve tanulja meg a természetközeli, szép és egyszerű életmódot.

 teaagostyan.hu

Fotó: Labanc Györgyi

Ferencmajori madárvárta

A Naszály község határában található Ferencmajori Madárvárta 1991 óta működik madárkutató és bemutató állomásként. Tudományos madárgyűrés és átfogó környezeti nevelés zajlik itt, terepi madármegfigyeléssel és madárvédelmi munkákkal kiegészítve.

 szazvolgy.hu

Fotó: Csonka Péter

KIRÁNDULÁSTIPP

A Központi-Gerecse felfedezéséhez talán a legjobb kiindulási pont Tardos község. A település központjából a **+** jelzésen indulhatunk egy nagyobb lélegzetvételű, kb. 9 km hosszú körtúrára. A házakat elhagyva – már szép erdei környezetben – átváltunk a **▲** jelzésre, amely igen meredeken vezet fel minket a hegyvidék legmagasabb pontjára, a Nagy-Gerecse 634 m magas csúcsára, platójára. A környék gyönyörű erdeit kora tavasszal a medvehagyma és az odvas keltike illatozó virágai borítják. A fennsíkon kalandozva felfedezhetünk néhány víznyelőt és az egykori földvár maradványait. A platón álló geodéziai mérőtoronyba felkapaszkodva csodaszép körpanorámában gyönyörködhetünk. A fennsíkrol a tv-torony mellett ereszkedünk le a festői környezetben álló Serédi-kastélyhoz.

A Serédi-kastélytól a **■** jelzésen, majd egy jelöletlen ösvényen északi irányba indulva felfedezhetjük a Tűzköves-barlang és a Jura-zsomboly barlangjáratait. Innen lesétálhatunk a Kis-Gerecse egykori kőfejtőjéhez, ahonnan jó rálátás nyílik a Nagy-Pisznice fokozottan védett természeti területének tömbjére. A kéktúra útvonalán keleti irányba továbbsétálva leereszkedhetünk a Kis-Gerecse vadregényes, sziklakibúvásos oldalába. Felfedezőutunkról visszatérve a **■** jelzésen nyugati irányba indulunk tovább. A matuzsálemi Sandl-hársat magunk mögött hagyva gyönyörű bükkerdőben rójuk a kilométereket. A kéktúra útvonalát elhagyva a **+** jelzésen térünk vissza Tardosra.

Serédi-kastély

Fotó: Varga Norbert

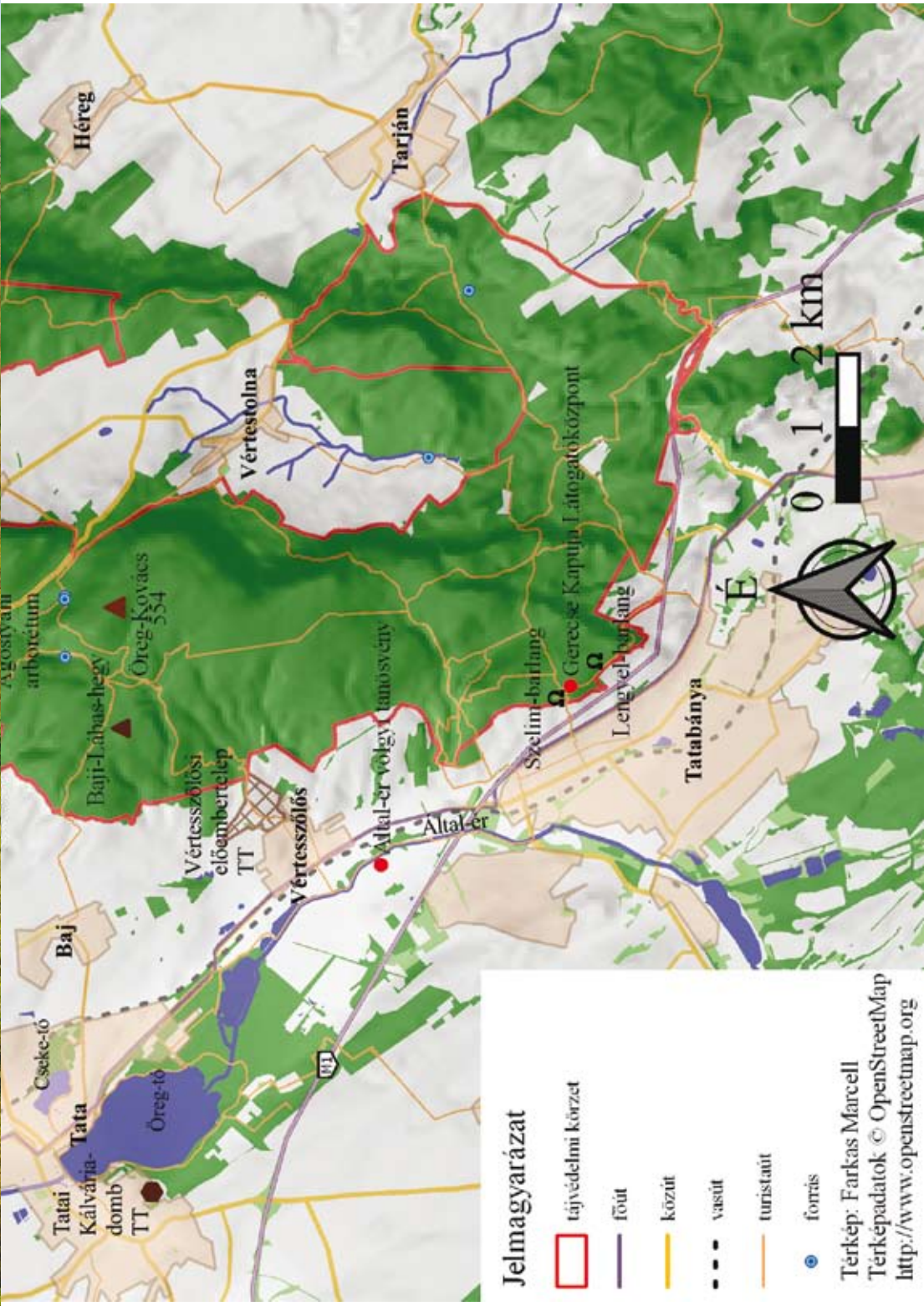

***A Nagy-Pisznice csak
engedéllyel vagy nemzeti par-
kos vezetővel látogatható***

Fotó: Csonka Péter

Írta: Csonka Péter, Czumpf Attila, dr. Hegyi Zoltán,
Kövesdi Mónika, dr. Petényi Sándor

Szerkesztette: Kővári Anita

Lektorálta: dr. Kézdy Pál

Grafika és nyomda: MAM Tanácsadó Kft.

Kiadja a Duna-Ípoly Nemzeti Park Igazgatóság

Ügyfélfogadási iroda: 1121 Budapest, Költő u. 21.

Tel: 1/391-4610, e-mail: dinpi@dinpi.hu

www.dunaiopoly.hu

Felelős kiadó: Fűri András igazgató

Budapest, 2020

ISBN 978-615-5241-26-0

A kiadvány környezetbarát papírból készült.

A kiadvány megjelenését a „Szárazgyepek megőrzése Közép-Magyarországon” című (LIFE12 NAT/HU/001028) LIFE+ Nature program támogatta.

A „Fedezze fel...” sorozatban eddig megjelent füzetek:

- Fedezze fel a Duna-Ípoly Nemzeti Parkot! (angol nyelven is)
- Fedezze fel a Pál-völgyi-barlangot!
- Fedezze fel a Szemlő-hegyi-barlangot!
- Fedezze fel az Ócsai Tájvédelmi Körzetet!
- Fedezze fel a Tápió-Hajta Vidéke Tájvédelmi Körzetet! (angol nyelven is)
- Fedezze fel a Velencei-tó környékét!
- Fedezze fel a Budai Tájvédelmi Körzetet! (angol nyelven is)
- Fedezze fel az Alcsúti Arborétumot!
- Fedezze fel a Gödöllői Dombvidék Tájvédelmi Körzetet!
- Fedezze fel a Gerecsei Tájvédelmi Körzetet!